

# ምዕራፍ ስራት

## ፍትሀዊነት

**የምዕራፍ ዓላማዎች፡ ይህንን ምዕራፍ ተምረህ/ ተምረሽ ስታጠናቅቅ/ስታጠናቅቁ፤**

- የፍትሕን ምንነት ትረጃለህ/ትረጃደሰሽ።
- ፍትሕ ሲጣስ የሚቻልባቸውን ሁኔታዎች እና የአድሎዊ አሠራር ምንነትን ታውቃለህ/ ታውቁደሰሽ።
- የማሕበራዊ ተቋማትን ምንነትና አስፈላጊነት ትገነዘባለህ/ትገነዘቧደሰሽ።
- የፍትሀዊ አሠራሮች መኖር ስኬታዊነቱ ሠላም መስፈን አስፈላጊ መሆኑን ትገነዘባለህ/ ትገነዘቧደሰሽ።
- የግብር ምንነትን ትገነዘባለህ/ትገነዘቧደሰሽ።

ፍትሕ በተለያዩ ጉዳዮች ላይ ትክክለኛ ፍርድ ወይም ሚዛናዊ የሆነ ውሳኔ መስጠትን የሚያመለክት ሀሳብ ነው። በሌላ አገላለፅ ፍትሕ ከአድሎ ወይም ከወገንተኝነት የፀዳ ዳኝነት ወይም ምስክርነት መስጠትን ይገልጻል። ፍትሕ ለየትኛውም ወገን ሳያዳሉ እውነተኛ ሀሳብ መሰንዘርን፣ እውነት መናገርን፣ እውነትን መሰረት በማድረግ መሥራትን ያመለክታል።

**«ፍትሕ ማለት ትክክለኛ ፍርድ ተገቢነት ሆኖ፣ ትክክል መሆን ማለት ነው።»**

### መልመጃ 1

**ለሚከተሉት ጥያቄዎች አጭር መልስ ሰጡ።**

1. በቤተሰብ አስተዳደር ፍትሕን የሚገልፁ ድርጊቶችን አብራራ።
2. በትምህርት ቤት ውስጥ ፍትሕን የሚገልፁ ድርጊቶችን ዘርዘሩ።

### 4.1 ፍትሕ

#### 4.1.1 የፍትሕ ምንነት

- ፍትሕ ማለት ምን ማለት ነው? የምታውቁትን በወረቀት ላይ በማስፈር ተራ በተራ ለሌሎች አንብቡላቸው።



ምዕል 4.1 ማዛን

- ያጋደለው ሚዛን ምንን ይገልጻል?
- የተስተካከለው ሚዛን ምንን ያመለክታል?
- ከነዚህ ሚዛኖች ምን ትረጃላችሁ? የትኛውን ሚዛን ትመርጣላችሁ? ለምን?

#### 4.1.2 የፍትሕ አስፈላጊነት

- በአናንተ ደረጃ ፍትሕ ያስፈልጋል የምትሉባቸውን ጉዳዮች ዘርዝሩ።
- ፍትሕ ለሰው ልጆች ያስፈልጋል ብላችሁ ታምናላችሁ? ምክንያቶቻችሁን ዘርዝሩ።

### የነፍቅር ቤተሰብ

የነፍቅር ቤተሰብ በአካባቢው ሕብረተሰብ በመልካም የቤተሰብ አስተዳደር በምሳሌነት ይጠራል። ቤተሰቡን ለመልካም ስም ካበቁት ጉዳዮች መካከል ፍትሕ የተሞላበት ቤተሰባዊ አስተዳደራቸው ነው። ለዚህም የሚከተሉት ነጥቦች በምሳሌነት ይጠቀሳሉ።

የፍቅር ወላጆች ገንዘባቸውን በአግባቡ ይጠቀማሉ። ስለልጆቻቸው የትምህርት ጉዳዮች በመመካከር እና በመወያየት ይወስናሉ። እናሳድጋለን ብለው በተረከቧት የዘመድ ልጅና በልጆቻቸው መካከል ልዩነት ሳይፈጥሩ አንድ ትምህርት ቤት ያስተምሯቸዋል።

ከትምህርት ቤት ሲመለሱም ለሁሉም ልጆች እንደአቅማቸው ተመጣጣኝ እና እኩል የሥራ፣ የጥናትና፣ የጨዋታ ጊዜ ተመድቦላቸዋል። እነ ፍቅርም በሚመለከታቸው ጉዳዮች ላይ በነፃነት ሀሳብ ወይም አስተያየታቸውን ይሰጣሉ። የሚፈልጉትንም ጥያቄ ይጠይቃሉ። ልጆቹም በትምህርታቸው ታታሪዎችና ጎበዞችናቸው። አልፎ አልፎ በንደኞቻቸው መካከል በአጋጣሚ ቅራኔዎች ሲፈጠሩ አድሎ የሌለበት መፍትሄ ይፈልጋሉ።

ከዚህም በላይ አቶ ሽብሩ ስለወንዶች ልጆቻቸው ትምህርት ጉዳይ እንጂ ስለ ሴቶች ልጆቻቸው ደንታ የላቸውም። ወንዶቹም ቢሆኑ በአግባቡ ክትትል ስለማይደረግላቸው በትምህርታቸው ደካሞች ናቸው።

በዚህ ፍትሕ በጎደለው ቤተሰባዊ አስተዳደር የተነሳ በቤተሰቡ ውስጥ ሠላም፣ ፍቅርና ስምምነት የለም። ልጆቹም በትምህርት ቤትም ሆነ በሰፈር ውስጥ በረባሽነት የሚታወቁ ሆኑ።

የላሎ እናት በአቶ ሽብሩ ከፍተኛ ተፅእኖ ተማረው ቤታቸውን ጥለው ከወጡ ቆይተዋል። ከሰሞኑ የመኖሪያ ቤታቸው ተሸጦ ንብረት ክፍፍል ላይ መሆናቸው በሰፊው ይወራል።

**መልመጃ 2**

*በምንባቡ መሠረት የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።*



- 1. በነፍቅር ቤተሰብ አስተዳደር ፍትሐዊ አሠራርን የሚገልጹ ተግባራትን ዘርዝሩ።
- 2. እነፍቅርን ታታሪና ጎበዝ ተማሪዎች ያደረጋቸው ምንድን ነው?
- 3. ፍትሕ የሰፈነበት ቤተሰባዊ አስተዳደር ያሉትን ጥቅሞች ዘርዝሩ።

**መልመጃ 3**

*የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።*



- 1. በቤተሰብ አስተዳደር ውስጥ ፍትሐዊ ያልሆነ አሠራርን የሚገልጹ ተግባራትን ጥቀሱ።
- 2. የቤተሰብ አስተዳደር ፍትሐዊ አስመሆኑ ልጆች ምን ዓይነት ባህሪ ያላቸው እንዲኖራቸው አደረገ?
- 3. በቤተሰብ ውስጥ ፍትሐዊ አስተዳደር ሲንደል የሚገዳው ማን ነው?
- 4. ከላይ ከተጠቀሱት ቤተሰቦች መካከል የየትኛው ቤተሰብ አባል ብትሆኑ ትመርጣላችሁ? ስምን?

**የላሎ ቤተሰብ**

የላሎ ቤተሰብ ከነፍቅር ቤተሰብ በተለየ ሁኔታ የሚተዳደር ነው። ቤተሰቡ ከበቂ በላይ የገቢ ምንጭ ቢኖረውም ባለው ንብረት ላይ ሁሉ ልዘዝ የሚሉት የላሎ አባት አቶ ሽብሩ ብቻ ናቸው። እሳቸው ይደረግ፣ ያሉት ሁሉ መፈጸም አለበት። የላሎ እናት ምንም ዓይነት ሀሳብ ቢሰጡም የሚያዳምጣቸው የለም። አቶ ሽብሩ ባለቤታቸውንና ልጆቻቸውን ሳያማክሩ አሳድጋለሁ አስተምራለሁ ብለው የተረከቧቸውን የዘመድ ልጆች የቤት ውስጥ አገልጋይ አድርገዋቸዋል።

ፍትሕ የሰዎች ሕይወትና ኑሮ መልካም እንዲሆን በማድረግ ያለው ጠቃሚነት ከፍተኛ ነው። ፍትሕ በሁሉም የሕይወት እንቅስቃሴ ውስጥ ለምሳሌ በትምህርት ቤት፣ በቀበሌና በቤተሰባዊ ኑሮ አስፈላጊ ጉዳይ ነው። በሰዎች መካከል ምንም ዓይነት ልዩነቶችና መድሎ እንዳይፈጠር ያደርጋል። ልዩነቶችም ካሉ እንዲስተካከሉ ማድረጊያ መሳሪያ ነው።

በንደኝነት ደረጃ ፍትሕ የሰዎች የእርስ በእርስ ግንኙነት ሚዛናዊ እንዲሆን በማድረግ አንዱ የበታች ሌላው የበላይ እንዳይሆን ያደርጋል። ከንደኞቻችሁ ጋር ተስማምታችሁ የምታጠኑትና

ወይም የምትጫወቱት በመካከላችሁ ፍትሕዊ ግንኙነት በመኖሩ እንደሆነ ልብ ብላችሁ ታውቃላችሁ። ፍትሕ አንዱ ተጎጂ ሌላው ያላግባብ ተጠቃሚ እንዳይሆን በማድረግ የዜጎች መብት እንዲከበር ያደርጋል።

በቤተሰብ ደረጃ ፍትሕ ቤተሰባዊ ኑሮ ሠላም የሰፈነበት እንዲሆን በማድረግ የዜጎችን የወደ ፊት ሕይወት እንዲሻሻል ያደርጋል።

በሀገር ደረጃ ፍትሕ በሕብረተሰብ ውስጥ የሚነሱ ግጭቶችንና ቅራኔዎችን በሠላማዊ መንገድ በመፍታት አድሏዊ አሠራሮችን ይከላከላል። ዜጎች ሀብትና ንብረታቸውን ያለአግባብ በሕገወጦችና በዘራፊዎች እንዳይነጠቁ ዋስትና ይሰጣል። ፍትሕ ለሕብረተሰብ እድገት፣ ብልፅግና እና ልማት መሠረት ነው።

ዜጎች በሀገራቸው በእኩልነትና በነፃነት የመኖር፣ የመማርና የመሥራት መብታቸውን ያረጋግጣል። ፍትሕ በሀገር ላይ ሠላም እንዲሰፍን ያደርጋል። በዚህም ህጻናት፣ ሴቶች፣ አቅመ ደካሞችና እናቶች ጥቃት እንዳይደርስባቸው ይከላከላል።

**ፍትሕ ሠላምን የማስፈኛ ፡ ሰእድገት ለብልፅግና እና ሰሕዝቦች እኩልነትና የእርስ በእርስ ግንኙነት ማጠናከሪያ መሳሪያ በመሆን ያገለግላል።**

**መልመጃ 4**

**የሚከተሉትን ጥያቄዎች ሥሩ።**

1. ፍትሕ በሚከተሉት ስነ-ምግባራዊ ደረጃዎች ምን ዓይነት ጥቅሞች ዘርዘረ።
  - ሀ. በቤተሰባዊ ሕይወታችሁ፣
  - ለ. በሰፈር ግንኙነት ደረጃ፣
  - ሐ. በትምህርት ቤት፣
2. ከላይ በተቀመጡት ስነ-ምግባራዊ ስትፊድ ማቸው የምትችሏቸውን የፍትሕ ድርጊቶች ስሰረዱ።



**4.2 የፍትሕ አሰጣጥ ሂደትና በአካባቢያችን የሚገኙ የፍትሕ አካላት**

**4.2.1 የፍትሕ አሰጣጥ ሂደት በማህበረሰብ ደረጃ**

- በክፍል ውስጥ በደል ቢደርስባችሁ ድርጊቱን የምታሳውቁት ለማን ነው?
- በአካባቢያችሁ በሰዎች መካከል አለመግባባቶች ሲፈጠሩ አለመግባባቱን የሚያስወግዱ ሰዎች አሉ? እንዴት ነው አለ መግባባቱን የሚያስወግዱት?

**አቶ በልሁ “ብልሁ”**

አቶ በልሁ በአካባቢያቸው ፍትሐዊ ውሳኔ በመስጠት እንደምሳሌ የሚጠቀሱ ናቸው። የተጣሉ ሰዎችን በማስማማት በሰፈር ውስጥ ለተፈጠሩ ችግሮች መፍትሄ በመስጠት ሠላም እና እርቅ እንዲኖር በማድረግ የሚወዳደራቸው የለም። አቶ በልሁ ይህን ተግባር ሲያከናውኑ አንዳንድ ጊዜ ብቻቸውን በሌላ ጊዜ ከሌሎች ጋር በመሆን ነው። አቶ በልሁ በማስታረቅ ሥራቸው ስኬታማ የሆኑት ተአምረኛ ወይም የተለዩ ፍጡር ሆነው አይደሉም።

የአቶ በልሁ ዋናው የማስማማት ሚስጢር ተገቢ የፍትሕ አሰጣጥ መንገድ ወይም ዘዴን በመከተላቸው ነው። አቶ በልሁ መጀመሪያ ባለጉዳዮች ወደ እሳቸው ሲመጡ፣ የችግሩን ወይም የአለመግባባቱን መንስኤ ለመረዳት ጥረት ያደርጋሉ። የሁለቱንም ወገኖች ሀሳብ ያዳምጣሉ። የችግሩን ምንነት በሚገባ ከተረዱ በኋላ ለማንም ያላ ዳላ ውሳኔ ይሰጣሉ። በዚህ የተነሳ አቶ በልሁ የሚሰጡት የሽምግልና ውሳኔ በብዙዎች ዘንድ ተቀባይነት ያገኛል።

መልመጃ 5

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።



1. የአቶ በልሁ አብዛኛው ውሳኔዎች ስምን ተቀባይነት ያገኛሉ? ሦስት ነጥቦችን ጥቀሱ።
2. የአቶ በልሁን የፍትሕ አሰጣጥ ሂደቶች ዘርዘሩ? ከአቶ በልሁ ዘዴዎች ምን ትማራሳችሁ?
3. ከጎደኞቻችሁ መካከል ጨዋታችሁን በዳኝነት እንዲመራ የምትመርጡት ምን ዓይነት ባህሪ ያሰውን ልጅ ነው? ስምን?

ፍትሕ በተለያዩ ቦታዎች፣ ፍትሕ በተለያዩ አጋጣሚዎች እና ጉዳዮች ላይ ይሰጣል። የፍትሕ አሰጣጥ ሁኔታ ከሰዎች የእሳት ከእሳት ኑሮ ጋር በቀጥታ የተያያዘ ነው። ለምሳሌ በትምህርት ቤት፣ በመጫወቻ ቦታዎችና በቤት ውስጥ እለት በእለት የሚሰጡ ውሳኔዎችን አስታውሱ። እነዚህ ሁሉ ውሳኔዎች ፍትሕን የሚገልፁ ድርጊቶች ናቸው። የፍትሕ አሰጣጥ ሂደት ለተለያዩ ቅራኔዎች ወይም ችግሮች ተገቢ መፍትሄ ወይም ውሳኔ የመፈለግ አሠራርን መከተልን ያመለክታል። እነዚህን መሰል ፍትህዊ የውሳኔ አሰጣጥ ድርጊቶች የራሳቸው የሆኑ ሂደቶች አሏቸው።

በማንኛውም የፍትሕ አሰጣጥ ሂደት መታወቅ ያለባቸው መሠረታዊ ነጥቦች አሉ። እነሱም፡-

- የችግሩን መንስኤ በአግባቡ ሰመረዳት የሚያስችሉ መረጃዎችን ማሰባሰብ፣
- ጉዳዩን በሚገባ መረዳት፣
- በእውነት ላይ ተመስርቶ ሳያዳሉ ተገቢ ውሳኔ መስጠት ናቸው።

መልመጃ 6

በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ ተወያዩ።



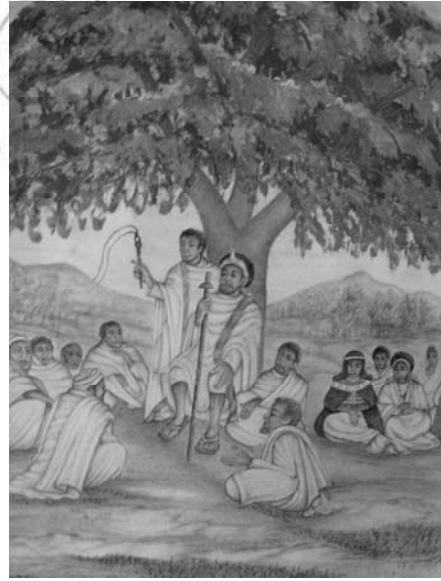
1. የፍትሕ አሰጣጥ ሂደቶች ምን ምን ነጥቦችን ይይዛሉ?
2. በአካባቢያችሁ ፍትሕን የሚሰጡ አካላት አስመግባባችን እንዴት ይቻላል?

4.2.2 የፍትሕ አካላት

- በቤተሰብ፣ በትምህርት ቤት፣ በመኖሪያ አካባቢና በመማሪያ ክፍል ፍትሕን የሚሰጡ አካላትን ጥቀሱ።
- እናንተ በቤታችሁ፣ በትምህርት ቤታችሁ፣ ወይም መማሪያ ክፍላችሁ የፍትሕ አሰጣጥ ሂደቶች ውስጥ ምን ዓይነት ኃላፊነት ተወጥታችሁ ታውቃላችሁ?

የፍትሕ አካላት ማለት በሕብረተሰቡ ውስጥ የሚፈጠሩ ቅራኔዎችን ግጭቶች ወይም አለመግባባቶችን ለማስወገድ መፍትሄ የሚሰጡ አካላት ማለት ነው። ይህን ዓይነት ኃላፊነት የሚወጡ የፍትሕ አካላት ባህላዊ እና ዘመናዊ በመባል በሁለት ይከፈላሉ። እነዚህ አካላት በህብረተሰቡ ውስጥ በሚፈጠሩ የፍትሕ ችግሮች ላይ ውሳኔ በመስጠት ያገለግላሉ።

ሀ. ባህላዊ የፍትሕ አካላት



ሥዕል 4.2 ባህላዊ የፍትሕ አሰጣጥ

- ከላይ ካለው ሥዕል ምን ትረዳላችሁ?
- በአካባቢያችሁ የተጋጨ ሰዎችን የሚያስማሙ አካላትን ዘርዝሩ።

ባህላዊ የፍትሕ አካላት፡- ከጥንት ጀምሮ በሀገራችን የሚኖሩ ሕዝቦች በውስጣቸው የሚፈጠሩ አለመግባባቶች እና በደሎች መፍትሄ ለመስጠት ባህላዊ አሰራሮችን ይከተላሉ። እነዚህ ባህላዊ የፍትሕ ተቋማት በተለያዩ አካባቢዎች የተለያዩ ስያሜ አላቸው። ሽማግሌዎች፣ የኃይማኖት አባቶች፣ ታዋቂ ግለሰቦች ወዘተ የሚባሉ ሲሆኑ እነሱም በተለያዩ አካባቢዎች ይገኛሉ። እነዚህም ተቋማት በቅርበት በመገኘት ለሕብረተሰቡ የተለያዩ የፍትሕ አገልግሎቶችን ይሰጣሉ። የአቶ በልሁ “በልሁ” ተግባር ለባህላዊ የፍትሕ አካል አንድ ምሳሌ ነው።



ምዕል 4.5 የገሊሰ ጣቢያ

ለ. ዘመናዊ የፍትሕ አካላት፣



ምዕል 4.3 የኢትዮጵያ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት



ምዕል 4.4 የቀበሌ ጸ/ቤት

- ከላይ የሚታዩትን ሥዕሎች በመመልከት የእያንዳንዱን ተቋም ተግባራት ዘርዝሩ።

ዘመናዊ የፍትሕ አካላት ዜጎች በመንግስት አካላትም ሆነ በሌሎች መድሎ እንዳይደርስባቸው ጥበቃ ያደርጋሉ። ዜጎች የተለያዩ የፍትሕ ችግሮች ሲያጋጥማቸው ለነዚህ ተቋማት ያቀርባሉ። አካላቱም ሕግና ደንብን ተከትለው ተገቢ መፍትሄ ይፈልጋሉ። በሚቀርቡላቸው ጉዳዮች ላይ ውሳኔዎችን ያስተላልፋሉ። ከነዚህ ዘመናዊ የፍትሕ አካላት መካከል ዋና ዋናዎቹ የሚከተሉት ናቸው።

የቀበሌ ማህበራዊ ፍርድ ቤቶች	ፖሊስ ጣቢያዎች	ፍርድ ቤቶች
በተለያዩ ጉዳዮች ላይ የፍትሕ ውሳኔ በመስጠት ሕብረተሰቡን ያገለግላሉ። ከማንኛውም ዘመናዊ የፍትሕ አካላት መካከል በቅርበት የሚገኙ ናቸው።	በአካባቢያችሁ የምታይዎቸው የፀጥታ አስከባሪ ፖሊሶች የሕብረተሰቡንና የእናንተን ደህንነት ይጠብቃሉ። በዚህም ተግባራቸው የህብረተሰቡን ሰላምና ፀጥታ የሚያስከብሩ ዘመናዊ የፍትሕ አካላት ናቸው።	አንድ ሀገር ውስጥ ከሚገኙ የፍትሕ አካላት መካከል ፍርድ ቤቶች በዋናነት ይጠቀሳሉ። ሰዎች ችግሮች ሲያጋጥሟቸውና በደሎች ሲደርሱ ባቸው ወዘተ ፍትሕ የሚሰጡባቸው ተቋሞች ናቸው።

**መልመጃ 7**

**የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።**



- ፍትሕን በማስፈኑ ሂደት የሚከተሉትን ሕግ ተግባር ዘርዘሩ።
  - ሀ. ቀበሌያችሁ፣ ለ. ፍርድ ቤቶች፣ ሐ. ፖሊስ ጣቢያ፣
- የፖሊስ ሕግ ተግባር በአካባቢያችሁ ባደኛሩ ሲደርሱ የሚችሉ የፍትሕ ችግሮችን ዘርዘሩ።

**4.3 ፍትሕ ሲጣስ የሚችልባቸው ሁኔታዎች**

**4.3.1 ሕግን አስማክበር**

- የትምህርት ቤታችሁን ሕግ ማክበር ያለበት ማን ነው?
- ሕጉን የማያከብር ካለ ምን ይሆናል? ምን ዓይነት እርምጃዎች መውሰድ ይበጃል ትላላችሁ?

**“የቻነር መንደሮች” /ክፍል አንድ/**  
 የቻነር መንደሮች ለረጅም ዘመናት ለአጎራባች ሕዝቦች የፍቅርና የሰላም ምሳሌዎች ነበሩ። ታዋቂ ካደረጓቸው ጉዳዮች መካከል ሁሉም ሕብረተሰብ ያለምንም ልዩነት የመንደሮቻቸውን ሕግ በሚገባ በማክበራቸው ነበር። በተጨማሪም የፍትሕ ሥርዓታቸው ከአድሎ የፀዳ አሠራርን መሰረት ያደረገ ነበር። ለሚፈጠሩ ግጭቶችና በደሎች በጊዜ ሚዛናዊ መፍትሄ

የሚሰጥ አሠራርን ይከተላሉ። በዚህም ምክንያት ቻነር “የፍትሕ መንደር፣ የፍትሕ ሀገር” በመባል ስትሞገስ ኖራለች።

ካለፉት ጥቂት ዓመታት ጀምሮ በቻነር መንደሮች ሁኔታዎች እንደቀደሙት ጊዜያት አይደሉም። በሕብረተሰቡ ውስጥ ለረጅም ጊዜ ፍትሕን ሲያስጠብቁ የቆዩ ተቋማት የሚያከብራቸው ጠፋ። ሕግና ደንብ መጣስ ከተጀመረ ቆይቷል። የመንደሩ አስተዳዳሪዎች ከሕግ ሥርዓት ውጪ ውሳኔ መስጠት ጀመሩ።

ሕብረተሰቡ ከመንግሥት መሥሪያ ቤቶች አገልግሎት የሚያገኘው በገንዘብና በትውውቅ ወዘተ... ሆነ። የሚፈልጉትን ነገር በጉልበትና በገንዘብ ወይም በዘመድ ማግኘት የተለመደ አሠራር መሆን ከጀመረ ቆየ። ዝርፊያና የድብደባ ወንጀሎች በርክተዋል።

ወንጀለኞችም በቀላሉ በፀጥታ ኃይሎች የሚያዙ አልሆኑም። ቢያዙም ወዲያውኑ ከእስር ይፈታሉ። በሕዝቡ ላይ ለሚደርስ በደል እና ግፍ ተገቢ መፍትሄ የሚሠጥ ጠንካራ የፍትሕ አካል የለም። የሕብረተሰቡ የጋራ ንብረቶች ለምሳሌ የእርሻና የቤት መሥሪያ ቤታዎች፣ ደኖች ወዘተ በግለሰቦች በመያዝ ላይ ናቸው። የተለያዩ ባህላዊና ዘመናዊ የፍትሕ ተቋማት በመድሎና በባለሥልጣናት ተፅእኖ ሕግን እያዛቡ ይፈረዳሉ። ነዋሪዎች የመንደሮቻቸው ሁኔታ እጅግ አሳስቧቸዋል። ይህ ሁኔታ በዚህ ከቀጠለ “ቻነር የፍትሕ መንደር” ምን ትሆን ይሆን?

መልመጃ 8

ከላይ የቀረበውን ምንባብ መሠረት በማድረግ የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ::



1. በቻነር መንደሮች ችግር የተፈጠረው በምን ምክንያት ነው? ተወያይበት::
2. ፍትሕን የጣሱ ድርጊቶች ናቸው የምትሏቸውን ዘርዘሩ::

ፍትሕ እንዲጣስ ከሚያደርጉ ጉዳዮች መካከል አንዱ ሕግን አለማክበር ነው:: ሕግ ማለት ሁሉም ማክበር ያለበት ሥነ ሥርዓት እንደማለት ነው:: በየትም ቦታ የሚገኝ ሕግ በዜጎች ሊከበር ይገባል:: ሕግ በሁሉ ቦታና የሕይወት እንቅስቃሴ ውስጥ ይገኛል:: በቤተሰብ፣ በትምህርት ቤት፣ በክፍል ውስጥ፣ በጨዋታ ቦታ፣ በሥራ ቦታ፣ ወዘተ. ሕግ አለ:: የትምህርት ቤት ሕግ ወይም ሥርዓት በአግባቡ ካልተከበረ የትምህርት ሥራው ውጤታማ ሊሆን አይችልም:: በዚህ የተነሳ ተማሪዎች ትምህርታቸውን በተገቢ ደረጃ መከታተል ስለማይችሉ የወደፊት ሕይወታቸው ይበላሻል::

እንዲሁም እያንዳንዱ ጨዋታ የራሱ የሆነ ሕግ አለው:: ሕጉ በአግባቡ መክበር ይኖርበታል:: ሕጉ በአግባቡ ካልተከበረ ጨዋታው መቋረጥ ብቻ ሳይሆን ሌላም የከፋ ችግር ሊከሰት ይችላል::

በቤተሰብ ደረጃም መልካም ቤተሰባዊ አስተዳደርን የማይከተል ቤተሰብ ችግር ውስጥ መውደቁ የማይቀር ይሆናል:: ቀደም ሲል ያነበባችሁት የቻነር መንደሮች ታሪክ የዚህ ምሳሌ ነው:: በሀገር ደረጃ የወጡ ሕጎች በዜጎች ሊከበሩ ይገባቸዋል:: ይህ ካልሆነ ፍትሐዊ አሠራር ሊኖር አይችልም:: “ሕግ ሲጓደል ሀገር ይበደል” የሚለው አባባል በቀላሉ ይገልፀዋል::

ሕግን ባለማክበር በግለሰብ፣ በሕብረተሰብና በሀገር ላይ ከፍተኛ የሆነ በደልና ጉዳት ይደርሳል:: ስለዚህ ሰዎች ለራሳቸው ለቤተሰባቸው፣ ለሀገራቸው ሰላምና እድገት ሲሉ ሕግን

ሊያከብሩ ይገባል:: በተለያዩ ሁኔታዎች የሚፈጠሩ የፍትሕ ችግሮች የሚከሰቱት ሰዎች ሕግንና ደንብን ባለማክበራቸው ነው::

መልመጃ 9

ለሚከተሉት ጥያቄዎች አጫጭር መልሶች ሰጡ::



1. በሚከተሉት ተቋማት ሰፍትሕ መጣስ ምክንያት ይሆናሉ የምትሏቸውን ነጥቦች ዘርዘሩ::
  - ሀ. በቤተሰብ ውስጥ፣
  - ለ. በትምህርት ቤት፣
  - ሐ. በክፍል ውስጥ::
2. ሕግን አለማክበር በትምህርት ቤት እና በቀበሌ ደረጃ የሚያስከትላቸውን ጉዳዮች ዘርዘሩ::

4.3.2 አድላዊ አሠራሮችን መፈፀም

- በሚከተሉት አካባቢዎች ይታያሉ የምትሏቸውን አድላዊ አሠራሮች ዘርዘሩ::
  - ሀ. በመማሪያ ክፍል፣
  - ለ. በትምህርት ቤቶች፣
  - ሐ. በቀበሌዎች::
- ሰዎች ለምን አድሎዊ አሠራሮችን ይፈፀማሉ? ምክንያት ናቸው የምትሏቸውን ነጥቦች ጥቀሱ::

ፍትሕ እንዲጣስ ከሚያደርጉ ጉዳዮች መካከል ሁለተኛው አድሎአዊ አሠራር መፈፀም ነው:: አድሎአዊ አሠራሮች የፍትሐዊ አሠራር ተቃራኒ ናቸው:: አድላዊ አሠራሮች በሕብረተሰብ ውስጥ ሲስፋፉ ፍትሕ ይጓደላል:: አድላዊ አሠራር ማለት ከሕግና ከሥርዓት ውጪ ሥራዎችን መሥራት ማለት ነው:: አድላዊ አሠራር ማለት ያላግባብ አንዱን የሚጠቅም ሌላውን የሚጎዳ ድርጊት መፈፀም በሚል ሊገለፅም ይችላል::

አንዳንድ ሰዎች በዝምድና፣ በቋንቋ፣ በዘር፣ በኃይል፣ በሥልጣን፣ በመቀራረብ ገንዘብ በመቀበል ወዘተ አድህዊ ተግባራትን ይፈፀማሉ። አድህዊ አሰራሮች በተለያዩ ቦታዎች ለምሳሌ በትምህርት ቤት፣ በቀበሌ፣ በፍትህ ተቋማት ወዘተ ሊፈፀሙ ይችላሉ።

እነዚህ አድህዊ ድርጊቶች ሕግ እንዲዛባ በማድረግ ፍትሐዊ አሰራር እንዳይሰፍን እንቅፋት ይሆናሉ። ሆኖም ግን በየትኛውም አካባቢ የሚፈፀሙ አድህዊ አሰራሮች ፈፅሞ የሚደገፉ ድርጊቶች አይደሉም።

መልመጃ 10

በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ ተወያዩ።



- 1. አድሱሽዊ አሰራሮችን ለማስወገድ ከእናንተ ምን ይጠበቃል?
- 2. በትምህርት ቤት የሚፈፀሙ አድሱሽዊ አሰራሮችን ለማስወገድ ምን መደረግ አለበት?

4.3.3 አድህዊ አሰራሮች የሚያስከትሏቸው ችግሮች

“የቻነር መንደሮች” |ክፍል ሁለት/

በቻነር መንደሮች ሁኔታዎች ከጊዜ ወደ ጊዜ እየተባባሱ እና ከቁጥጥር ውጪ እየወጡ ስለሆነ ለመኖር አስፈሪ ሆኗል። የመንደሮቹ የቀድሞ ወታደራዊ ጥንካሬና ሕብረት ባለመኖሩ ምክንያት በሌሎች አጎራባች ሕዝቦች በተደጋ ጋሚ እየተወረሩ ነው። ህጻናት በሜዳዎች ላይ ሲጫወቱ፣ እንስሶች ሲቦርቁ አይታዩም። ጠለፋም በእጅጉ በመባባሱ ምክንያት ሴት ልጆች ትምህርት ቤት መሄድ አቁመዋል። እናቶች ገበያ ለመሄድ ሲያስቡ ከፍተኛ ፍርሀት ይሰማቸዋል። አልፎ አልፎም ሰዎች እየተገደሉ እንደሆነ በሰፊው ይወራል። ሰዎች መንደሮቻቸውን እየለቀቁ መሰደድ ጀምረዋል። በመጨረሻም መንደሮቹ ሰው አልባሆኑ። እንደ ዋዛ

ፈረሱ፣ ጠፋ። አሁን ሰዎች በፈራረሱት መንደሮች በኩል ሲያልፉ “ቻነር የፍቅር መንደር የፍትሕ ሀገር” በማለት ይቀልዳሉ፣ ያፌዛሉ።

መልመጃ 11

ከላይ የቀረበውን ምንባብ መሠረት በማድረግ የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።



- 1. ሕግን አሰማክበር እና አድህዊ አሰራሮች የሚያደርሱላቸውን ጉዳዮች ዘርዘሩ።
- 2. የቻነር ነዋሪዎች ችግር እንዳይፈጠር ምን ማድረግ ነበረባቸው? ሁለት ነጥቦችን ጥቀሱ።



ሥዕል 4.6 ጠብና ሥርቅት



ሥዕል 4.7 ጠለፋ





ሥዕል 4.8 ንብረት አውደም መሸሽ

አድጋዊ አሠራሮች ቀጥሎ ያሉትን ችግሮች ያስከትላሉ

- ዜጎች ከሀገራቸው ማግኘት የሚገባቸውን የዜግነት ጥቅም እንዲያገኙ ያደርጋል። ለምሳሌ አድሎአዊ አሠራር በትምህርት ቤት ከተስፋፋ ህፃናት ማግኘት የሚገባቸውን የትምህርት እድል ሊነፈጉ ይችላሉ። አድጋዊ አሠራር በጤና ተቋማት ውስጥ ከተስፋፋ ለዜጎች ተገቢ የሆነ የህክምና አገልግሎት መስጠት አስቸጋሪ ይሆናል።
- አድጋዊ አሠራሮች በቤተሰብ ውስጥ ከተስፋፋ ኑሮው ይናጋል። ከዚህም በላይ አድሎአዊ አሠራር ሕግና ደንብ እንዲያከበር በማድረግ ዜጎች በመንግሥት ላይ እምነት እንዲያጡ ያደርጋል። አመፅና ብጥብጥ እንዲፈጠር ምክንያት ይሆናል። በዚህ የተነሳም የሀገር ሰላምና ፀጥታም ይደፈርሳል። ዜጎች ሀብትና ንብረታቸውን በጉልበት ይቀጥላሉ። በሕይወታቸውም ላይ ጥቃት ሊፈፀምባቸውም ይችላል።

መልመጃ 12



በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ ተወያዩ።

1. አድሎአዊ አሠራር መኖር በዜጎች ላይ ምን ጉዳት ያስከትላል?
2. አድሎአዊ አሠራሮችን ለማስወገድ ከእያንዳንዱ ዜጋ ምን ይጠበቃል?

4.4 ማሕበራዊ ተቋማት

4.4.1 የማሕበራዊ ተቋማት ምንነት



ሥዕል 4.9 ማሕበራዊ ተቋማት

- የሚከተለውን ሠንጠረዥ በደብተራችሁ ላይ በመገልበጥ ተቋማቱ በአካባቢያችሁ መኖር አለመኖራቸውን በማጤን ሠንጠረዥን ሙሉ።

የተቋማት ዝርዝር	አለ	የለም	ብዛት	በተቋማቱ የሚሰሩ ባለሙያዎች ዓይነት
1. ትምህርት ቤት				
2. የጤና ኬላ				
3. ቀበሌ ጽህፈት ቤት				

ማሕበራዊ ተቋማት የሚባሉት በአንድ አካባቢ ለሕብረተሰቡ የተለያዩ አገልግሎቶችን እንዲሰጡ ታስበው የተቋቋሙ መሥሪያ ቤቶችን የሚገልፅ ሀሳብ ነው። ከላይ በሠንጠረዥ የተቀመጡት መሥሪያ ቤቶች የማሕበራዊ ተቋማት ምሳሌዎች ናቸው።

እነዚህ ተቋማት ለሕብረተሰቡ የተለያዩ ጠቃሚ እና አስፈላጊ አገልግሎቶችን ይሰጣሉ። ለምሳሌ እናንተ የምትማሩበት ትምህርት ቤት ለአካባቢ ቢያችሁ ሕብረተሰብ የትምህርት አገልግሎት ለመስጠት የተሠራ ነው። የጤና ማዕከሉም እንደዚህ ሕብረተሰቡ ለሚያጋጥሙት የጤና ችግሮች የህክምና አገልግሎት ለመስጠት የተመሠረተ ማሕበራዊ ተቋም ነው።

ማሕበራዊ ተቋማት የሚቋቋሙት ሁሉንም ሕብረተሰብ ያለምንም ልዩነት እኩል እንዲያገለግሉ ነው። ለዚህም ተቋማት በእኩልነት እና በፍትሐዊነት ላይ የተመሰረተ አገልግሎት አስጣጥ ሥርዓትን መከተል ይኖርባቸዋል። ፍትሐዊ አገልግሎት ማለት ሀብታም፣ ድሀ፣ ሥልጣን ያለው፣ ሥልጣን የሌለው፣ ዘመድ ያለው፣ ዘመድ የሌለው፣ ወዘተ ሳይሉ ዜጎች ከተቋሞቹ የሚፈልጉትን አገልግሎት በተገቢ ሁኔታ መስጠት ማለት ነው።

**መልመጃ 13**

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

- ? 1. ማህበራዊ ተቋማት ማስት ምን ማስት እንደሆነ ግለፅ።
- 2. ማህበራዊ ተቋማት ምን ምን አገልግሎቶችን ይሰጣሉ?

**4.4.2 የማሕበራዊ ተቋማት አገልግሎት ፍትሐዊነት**

- ፍትሐዊ ማሕበራዊ አገልግሎት መስጠት ማለት ምን ማለት ነው?
- የማሕበራዊ ተቋማት አገልግሎት ፍትሐዊነት በምን ይገለጻል?

**መልመጃ 14**

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

- ? 1. ማህበራዊ ተቋማት ፍትሐዊ አገልግሎት እንዳይሰጡ እንቅፋት ይሆናሉ የምትሟቸውን ነጥቦች ጥቀሱ።
- 2. ፍትሐዊ አገልግሎት ካልሰጡ ሲከሰቱ የሚችሉ ችግሮችን ዘርዘሩ።

**4.5. ገብር**

**4.5.1 የገብር ምንነትና ጥቅም**



ስዕል 4.10 የገብር አክፋሬሽ ሁኔታ

- በሥዕል 4.10 የሚታዩት ሰዎች ምን እያደረጉ ይመስላችኋል?
- ግብር የሚለውን ቃል ስምታችሁ ታውቃላችሁ? የምታውቁትን ሀሳብ ግለፁ::

**የክድጃ ጥያቄ**

ክድጃ ሰሞኑን “ስለማህበራዊ ተቋማት ምንነት” ከተማረች በኋላ በአካባቢያቸው ያሉትን የተለያዩ ተቋማት ማን እንደሠራቸው ማወቅ ፈለገች:: በዚህ ጥያቄ ዙሪያ ከአባቷ ከአቶ አሊጋር ወይይት አድርጋለች:: ወይይቱ ክድጃ ስለማህበራዊ ተቋማት ካገኘችው እውቀት በተጨማሪ “ስለግብር ምንነት” እንድታውቅ ረድቷታል:: አባትና ልጅ ያደረጉት ወይይት በሁለት ክፍሎች በሚከተለው መልኩ ቀርቧል::

**የክድጃ ጥያቄ /ክፍል አንድ/**

**ክድጃ:** አባባ በአካባቢያችን የሚገኙትን ትምህርት ቤቶች፣ የጤናና የግብርና ጣቢያዎች፣ መንገድ ወዘተ ማነው የሠራቸው?

**አቶ አሊ:** እነዚህ የጠቀስሻቸው አብዛኞቹን ተቋማት የሠራው መንግሥት ነው:: መንግሥት ማለት የሕዝቦችን ሠላምና ደህንነት የሚጠበቅ የተለያዩ የልማት ሥራዎችን የሚሠራና የሚያሠራ የሕዝብ ውክልና የተሰጠው አካል ነው::

**ክድጃ:** አባባ መንግሥት እነዚህን ሁሉ ሥራዎች ለመሥራት ገንዘብ ከየት ያመጣል?

**አቶ አሊ:** መንግሥት እነዚህን ተግባራት የሚያከናውነው ከዜጎቹ በሚሰበስበው ገንዘብ ወይም ግብር ነው::

**ክድጃ:** አባባ ለመሆኑ ግብር ምንድን ነው?

**አቶ አሊ:** ግብር ማለት ዜጎች ከሚያገኙት ገቢ ላይ የተወሰነውን ለመንግሥት የሚከፍሉት ገንዘብ ነው:: መንግሥት ከግብር በሚሰበስበው ገንዘብ ለሕብረተሰቡ የሚያስፈልጉ ማህበራዊ ተቋማትን ያስፋፋል:: መሰረተ ልማቶችን/

መንገድ፣ ውሀ፣ መብራት፣ ስልክ፣ ወዘተ/ ይገነባል:: የሀገርን ደህንነትና ሠላምን ያስከብራል::

**ክድጃ:** አባባ ሁሉም ሰው ለመንግሥት ግብር ይከፍላል?

**አቶ አሊ:** አዎ ነጋዴውም፣ ገበሬውም፣ የመንግሥት ሠራተኛውም፣ የፋብሪካ፣ የጉልበት ሠራተኛውም፣ ወታደሩም ግብር መክፈል ይገባቸዋል::

**መልመጃ 15**

**ከላይ የቀረበውን ወይይት መሠረት በማድረግ የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ::**

1. ግብር ማለት ምን ማለት ነው?
2. ግብር በሕግወ ካልተከፈለ ምን ምን ችግሮች ይደርሳሉ ብላችሁ ትገምታላችሁ?
3. መንግሥት በግብር የሰበሰበውን ገንዘብ በምን በምን ዓይነት ተግባራት ላይ ያውስዋል?

**የክድጃ ጥያቄ፣ /ክፍል ሁለት/**

**ክድጃ:** አባባ ሁሉም ሰው የሚከፍለው ግብር እኩል ነው?

**አቶ አሊ:** አይደለም ልጄ ዜጎች የሚከፍሉት የግብር መጠን አንድ ዓይነት አይደለም:: የሚከፈለው የግብር መጠን የአንዱ ከሌላው ይለያል:: የግብር ክፍያ መጠን የገቢ ሁኔታን መሠረት ያደርጋል:: ስለዚህ ከፍተኛ ገቢ ያለው ሰው ከፍተኛ ግብር ይከፍላል:: ዝቅተኛ ገቢ የሚያገኘው እንደ ገቢው ዝቅተኛ ግብር ይከፍላል ማለት ነው::

**ክድጃ:** አባባ አንተስ መክፈል ያለብህን ግብር ከፍለህል?

**አቶ አሊ:** በሚገባ፣ እኔ ያንቺ አባት፣ ከብዙዎች ግብር ከፋዮች ቀድሜ ነው ግዴታዬን የተወጣሁት፣ በቅርብ ጊዜ የከፈልኩ በት ማስረጃ ይኸውልሽ እይው::

**ክድጃ፡-** አባባ ግብር በአግባቡ ካልተከፈለ ምን ችግር ያደርሳል?

**አቶ አሊ፡-** አይ ልጄ ዜጎች በአግባቡ ለመንግሥት ግብር ካልከፈሉ፣ በእናንተ ደረጃ የሚገኙ ህጻናት ትምህርት መማር አይችሉም። የጤና ጣቢያዎችንም በአግባቡ መገንባት ስለማይቻል ህብረተሰቡ በበሽታ ይጠቃል። መንገዶች፣ የውሀ ጉድጓዶች፣ መብራት ወዘተ ሌሎችም አስፈላጊ አገልግሎቶች አይስፋፉም። ስለዚህ የሀገር ልማትና እድገት ይደናቀፋል። ሀገራችን ከድህነት መላቀቅ አትችልም።

**ክድጃ፡** አባባ አደጉ ወይም ሠለጠኑ የሚባሉ ሀገሮች ያደጉትና የሠለጠኑት ዜጎቻቸው ግብር በመክፈላቸው ነው?

**አቶ አሊ፡** አዎ የኔ ልጄ ዜጎቻቸው ጠንክረው በመሥራታቸውና የሚጠበቅባቸውን ግብር ለመንግሥታቸው ስለሚከፍሉ ነው። መንግሥት እንደ አንድ ቤተሰብ ኃላፊ ይመስላል። የቤተሰብ ኃላፊዎች አስፈላጊ ቁሳቁሶችን ለቤተሰባቸው እንደሚያሟሉ ሁሉ መንግሥትም ለህብረተሰቡ የተለያዩ ሥራዎችን ይሠራል። ይህንንም ተግባር የሚያከናውነው ከዜጎቹ በሚሰበሰበው ግብር ነው።

**ክድጃ፡** አባባ አሁን ማህበራዊ ተቋማትን ማን እንደሚሠራቸው እና ስለግብር ምንነት በሚገባ ተረድቻለሁ። የተረዳሁትን ሁሉ ነገ ለንደኞቹ እነግራቸዋለሁ። እኔም ወደፊት ሳድግና የራሴ ሥራ ሲኖረኝ የሚፈለግ ብኝን ግብር ለመንግሥት እከፍላለሁ።

**አቶ አሊ፡** ጎሽ፣ ጎሽ፣ ልጄ ይህን እንደምታደርገ አምናለሁ።

**መልመጃ 16**

**ከላይ በቀረበው ምንባብ መሠረት የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።**

1. የግብርን ጥቅምዎ ዘርዘረ።
2. ዜጎች የሚከፍሱት የግብር መጠን የሚወሰነው ምንን መሠረት በማድረግ ነው?
3. ግብር በአግባቡ ካልተከፈለ በእናንተ ደረጃ ያሉ ህፃናት ሳይ ምን ዓይነት ችግር ይፈጥራል?

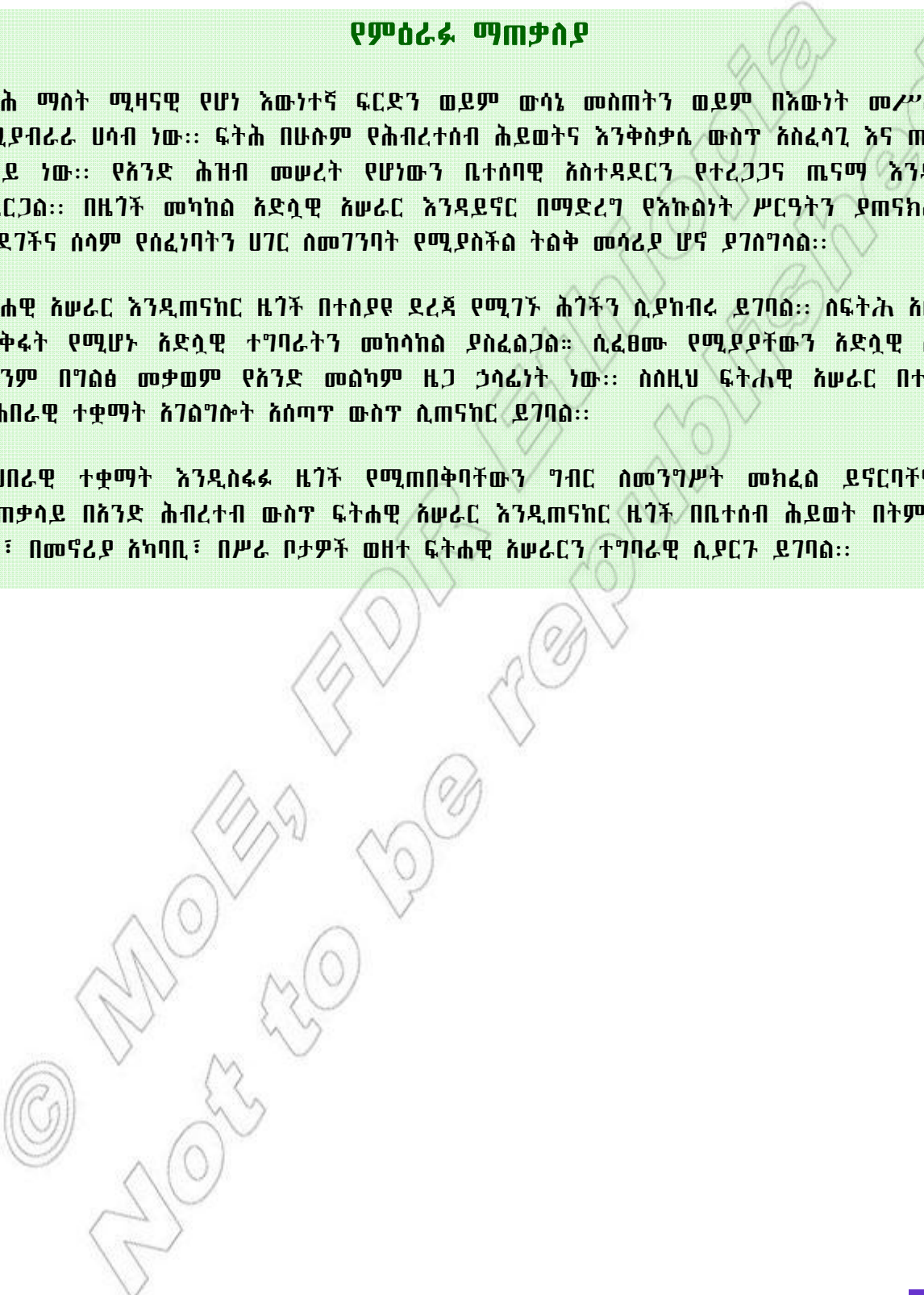


**የምዕራፍ ማጠቃለያ**

ፍትሕ ማለት ሚዛናዊ የሆነ እውነተኛ ፍርድን ወይም ውሳኔ መስጠትን ወይም በእውነት መሥራትን የሚያብራራ ሀሳብ ነው። ፍትሕ በሁሉም የሕብረተሰብ ሕይወትና እንቅስቃሴ ውስጥ አስፈላጊ እና ጠቃሚ ጉዳይ ነው። የአንድ ሕዝብ መሠረት የሆነውን ቤተሰባዊ አስተዳደርን የተረጋጋና ጤናማ እንዲሆን ያደርጋል። በዚህ መካከል አድሻዊ አሠራር እንዲኖር በማድረግ የአኩልነት ሥርዓትን ያጠናክራል። የአደገኛና ሰላም የሰፈነባትን ሀገር ለመገንባት የሚያስችል ትልቅ መሳሪያ ሆኖ ያገለግላል።

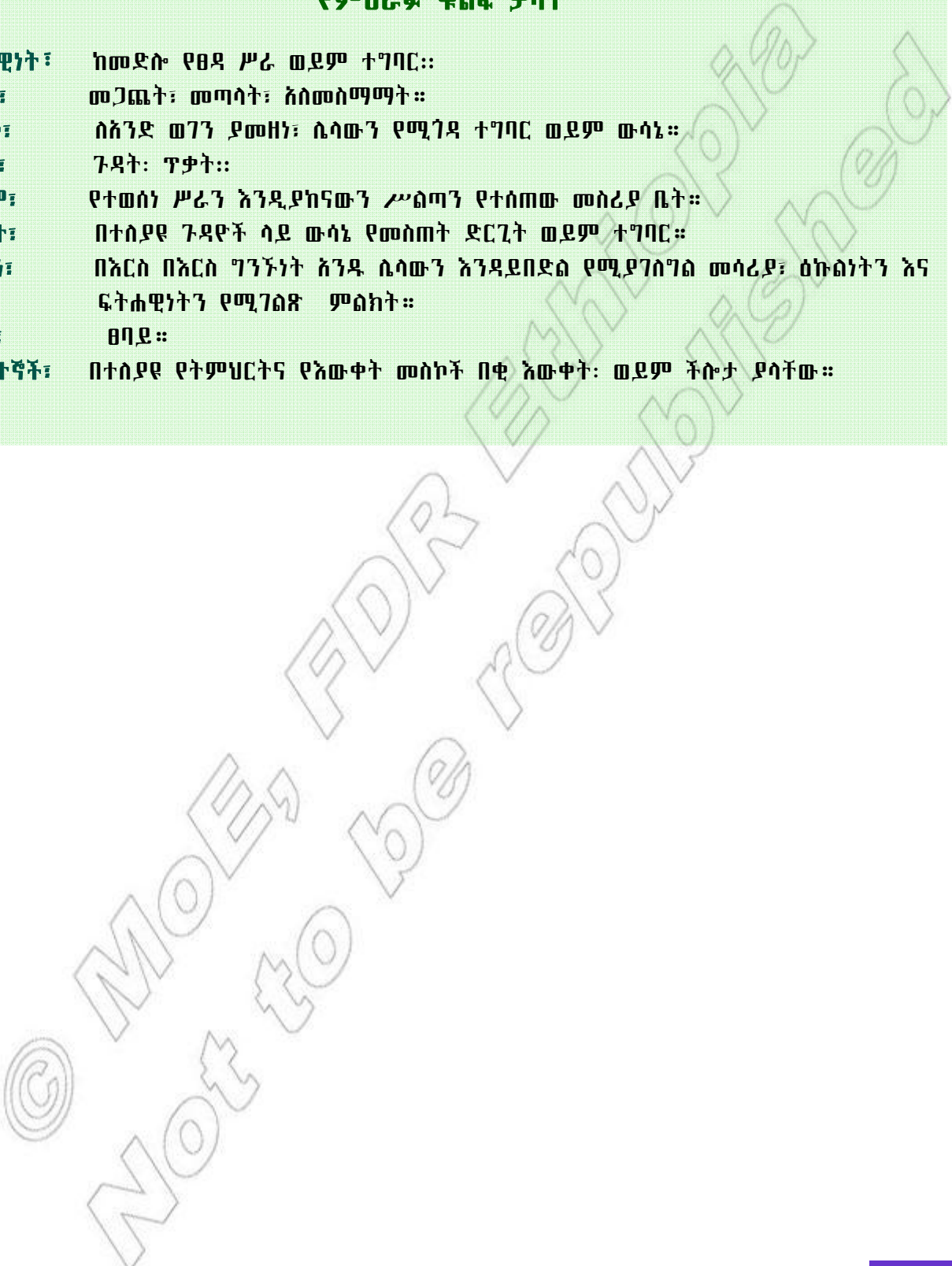
ፍትሐዊ አሠራር እንዲጠናከር ዜጎች በተሰደደ ደረጃ የሚገኙ ሕጎችን ሲያከብሩ ይገባል። ለፍትሕ አሠራር እንቅፋት የሚሆኑ አድሻዊ ተግባራትን መከላከል ያስፈልጋል። ሲፈጸሙ የሚያደቁትን አድሻዊ አሠራሮችንም በግልፅ መቃወም የአንድ መልካም ዜጋ ኃላፊነት ነው። ስለዚህ ፍትሐዊ አሠራር በተሰደደ ማህበራዊ ተቋማት አገልግሎት አሰጣጥ ውስጥ ሲጠናከር ይገባል።

ማህበራዊ ተቋማት እንዲስፋፉ ዜጎች የሚጠበቅባቸውን ግብር ለመንግሥት መክፈል ይኖርባቸዋል። በአጠቃላይ በአንድ ሕብረተሰብ ውስጥ ፍትሐዊ አሠራር እንዲጠናከር ዜጎች በቤተሰብ ሕይወት በትምህርት ቤት፣ በመኖሪያ አካባቢ፣ በሥራ ቦታዎች ወዘተ ፍትሐዊ አሠራርን ተግባራዊ ሲያርጉ ይገባል።



**የምዕራፍ ቁጥር ቃላት**

- ፍትሀዊነት፣** ከመድሎ የፀዳ ሥራ ወይም ተግባር።
- ቅራኔ፣** መጋጨት፣ መጣሳት፣ አስመስማማት።
- አድሎ፣** ሰአንድ ወገን ያመዘነ፣ ሌላውን የሚገዳ ተግባር ወይም ውሳኔ።
- በደብ፣** ጉዳት፣ ጥቃት።
- ተቋም፣** የተወሰነ ሥራን እንዲያከናውን ሥልጣን የተሰጠው መስሪያ ቤት።
- ዳኝነት፣** በተሰደዩ ጉዳዮች ላይ ውሳኔ የመስጠት ድርጊት ወይም ተግባር።
- ሚዛን፣** በእርስ በእርስ ግንኙነት አንዱ ሌላውን እንዳይበደል የሚያገለግል መሳሪያ፣ ዕኩልነትን እና ፍትሐዊነትን የሚገልጽ ምልክት።
- ባህሪ፣** ፀባይ።
- ሙደተኞች፣** በተሰደዩ የትምህርትና የእውቀት መስኮች በቂ እውቀት፣ ወይም ችሎታ ያላቸው።



**የምዕራፍ የክስሳ ጥያቄዎች**

**ቀጥሎ የቀረቡትን የክሰሳ ጥያቄዎች በደብተራችሁ ላይ ገልብጣችሁ ሥሩ።**

**I. የሚከተሉት ዓረፍት ነገሮች ትክክል ከሆኑ «አውነት» ስህተት ከሆኑ «ሀሰት» በማለት መልሱ።**

1. ሚዛናዊ የሆነ የአገልግሎት አሰጣጥ ለሀገር እድገት ጠቃሚ አይደለም።
2. ባህላዊ የፍትሕ መስጫ ተቋማት ፍትሕን ለማስፈን ጥቅም አላቸው።
3. የፖሊስ አካላት ከዘመናዊ የፍትሕ አካል ውስጥ አይመደቡም።
4. ግብር ማሕበራዊ ተቋማትን ለማስፋፋት ከፍተኛ የገቢ ምንጭ ነው።
5. ፍትሐዊ አሠራሮች በሰዎች የሕይወት እንቅስቃሴ ውስጥ ጠቃሚ አይደሉም።

**II. በ “ለ” ሥር የተዘረዘሩትን በ“ሀ” ሥር ካሉት ጋር አዛምዱ።**

- | <b>ሀ</b>       | <b>ለ</b>          |
|----------------|-------------------|
| 1. ሕግን ያለማክበር፤ | ሀ. ባህላዊ የፍትሕ ተቋም። |
| 2. ፍትሐዊነት፤     | ለ. ትክክለኛ ውሳኔ።     |
| 3. ሽምግልና፤      | ሐ. ዘመናዊ የፍትሕ ተቋም። |
| 4. ማሕበራዊ ተቋም፤  | መ. ማርፈድ።          |
| 5. ፍርድ ቤት፤     | ሠ. የጤና ኬላ።        |

**III. ለሚከተሉት ጥያቄዎች ትክክለኛውን መልስ ምረጡ።**

1. ፍትሐዊ አሠራር ወይም ሥርዓት አስፈላጊ የሚሆነው በየትኛው አካባቢ ነው?  
 ሀ. በቤተሰብ፤ ሐ. በቀበሌ፤  
 ለ. በትምህርት ቤት፤ መ. ሁሉም መልስ ናቸው።
2. ከሚከተሉት መካከል ለፍትሐዊ ውሳኔ እንቅፋት የሚሆነው የቱ ነው?  
 ሀ. ሐሰተኝነት፤ ለ. ሀቀኝነት፤ ሐ. እውነተኝነት፤ መ. ሚዛናዊ ፍርድ።
3. ግብር መክፈል ያለበት የሕብረተሰብ ክፍል የትኛው ነው?  
 ሀ. ነጋዴ፤ ለ. የመንግሥት ሰራተኛ፤ ሐ. ገበሬ፤ መ. ሁሉም።
4. ማሕበራዊ ተቋም ያልሆነው የቱ ነው?  
 ሀ. ጤና ጣቢያ፤ ለ. ፖሊስ ጣቢያ፤ ሐ. ትምህርት ቤት፤ መ. ሁሉም።
5. ከሚከተሉት ውስጥ የፍትሐዊ አሠራር ውጤት ያልሆነው የቱ ነው?  
 ሀ. የቤተሰብ መበተን፤ ለ ሠላም እና እድገት፤ ሐ. እኩልነት፤ መ. መፈቃቀር።

**IV. የሚከተሉትን ባዶ ቦታዎች በትክክለኛ ቃል ወይም ሀረግ ሙሉ።**

1. ሦስቱ ዋና ዋናዎቹ ዘመናዊ የፍትሕ ተቋማት -----፤-----እና ----- ናቸው።
2. ለዜጎች እውቀትን የሚያስፋፋ ማሕበራዊ ተቋም ----- ነው።
3. ዜጎች እንደ ገቢያቸው መጠን ለመንግሥት የሚከፍሉት ገንዘብ ----- ይባላል።

**V. የሚከተሉትን ጥያቄዎች በአጭሩ መልሱ።**

1. በትምህርት ቤት ውስጥ ፍትሐዊ አሠራር እንዲሰፍን ምን መደረግ አለበት።
2. ግብር በአግባቡ ካልተከፈለ ይደርሳሉ የምትሏቸውን ችግሮች ዘርዝሩ።